

tehnološke zabilješke

Uređuje: Ivan Jerman

Polifenoli u hrani i rak

Mnoge studije ukazuju na preventivno djelovanje prirodnih sastojaka u hrani na pojavu raka u probavnom traktu. Polifenoli u bilju spadaju među najzanimljivije sastojke te vrste, koji zaštićuju ljude od štetnih reakcija u stanicama. Polifenoli su antioksidansi koji utječu na važna obilježja karcinogenosti i mogu štititi DNK, kolesterol, masne kiseline i dr. od oksidacije. Po kemijskom sastavu oni predstavljaju veliku i kompleksnu skupinu spojeva kao što su karotinoide, flavonoidi, jednostavni polifenoli, tanini i dr. Povrće, osobito luk, voće i zeleni čaj dobri su izvor polifenola. Ova saznanja su potakla dublja istraživanja polazeći od činjenice da postoje razlike u prehrani sjeverne i južne Europe kao i u učestalosti od oboljenja od raka crijeva u tim dijelovima. Tako je u okvirima Europske zajednice u šest država u trinaest institucija organiziran veliki projekt istraživanja uloge polifenola u hrani. Dio projekta istražuje probavu polifenola i njegov utjecaj na mikrofloru u crijevima, kao i određivanje doze polifenola potrebne za zaštitu od raka. Informacije iz tih studija trebale bi poslužiti pripremi novih prehrambenih proizvoda s boljim okusom uz različite sadržaje polifenola. Drugi dio projekta bavi se pitanjima metabolizma polifenola, kako polifenoli utječu na promjenu karcinogenog metabolizma i kako utječu na signalizaciju do stanice. I. J.

Testiranje na stanicama umjesto pokusnih životinja

U javnosti se često čuju prigovori na korištenje životinja u znanstvenim istraživanjima. Sada se i u okviru Europske zajednice predlažu i preporučuju pokusi na stanicama s kojima bi se izbjegli testovi na živim životinjama. Ovakova istraživanja mogla bi se primijeniti na kemikalije, kozmetičke proizvode, a i lijekove. Prva skupina testova odnosila bi se na ispitivanje fototoksičnosti i jetkanja kože. Do sada su se takva testiranja izvodila na živim životinjama, npr. miševima, zamorcima ili kunićima. Od sada bi se to radilo na kožnim stanicama ljudi ili životinja uzgojenim u inkubatoru i obrađenim s ispitivanom supstancijom i zatim izloženim UV zračenju. Rezultati ovih pokusa na stanicama su na veliko iznenađenje bili bolji i uvjerljiviji nego pri testiranju na živim životinjama. Test na jetkanje kože koji se realizirao na kunićima bio je vrlo bolan. Sada su u Engleskoj razvili test *in vitro* s izoliranim preparatima kože štakora ili na biotehnoškome metodom pripremljenim modelima umjetne ljudske kože. Ako se u praksi dokaže upotrebljivost i učinkovitost ovih novih metoda, vjerojatno bi došlo do zabrane primjene pokusa na živim životinjama za gore navedene slučajeve. I. J.

Supstancija u vinu koja sprečava rak

Resveratrol je supstancija koja se nalazi u vinu i za koju se zna da sprečava oboljenje od raka. Nazivaju ga fitoestrogenom jer ima strukturu sličnu estradiolu. Sada su znanstvenici na DeMonfort Sveučilištu, Leicester, Velika Britanija, otkrili kako se resveratrol pretvara u piceatanol, koji je poznat da sprečava rak. U tumorima kod nekih vrsta raka nađen je enzim koji katalizira pretvorbu estradiola u hidroksiestradiol, a također metabolizira resveratrol u piceatanol. Piceatanol koči tirozinkinazu, enzim koji sudjeluje u proliferaciji stanica. Ovo otkriće otvara zanimljive mogućnosti za razvoj prolijekova za profilaksu i terapiju raka. I. J.

Ionske tekućine kao maziva

Dva tipa ionskih tekućina pokazala su dobra maziva svojstva za različite metalne i keramičke površine pri sobnoj temperaturi. Istraživači na Lanzhou institutu, Kina, ispitivali su tribološka svojstva imidazol tetrafluoroborata uz konvencionalne tehnike za testiranje trenja i habanja. Testiranjem su utvrdili da su dvije ionske tekućine toga sastava dale odlične rezultate pri podmazivanju čelika i silicijeva nitrida u kontaktu s drugim metalom ili keramikom. Važno je spomenuti da prisutnost vode malo djeluje na tribološki učinak, štoviše, male količine vode poboljšavaju postojanost na habanje. I. J.

Kopolimeri vinilamina

Jednostavni enamini kao vinilamin teško se pripremaju i njihov kemizam slabo je istražen. Istraživači na Sveučilištu Sjeverna Karolina, SAD, našli su novi način za proizvodnju enamina i njihovih kopolimera, s kojim se otvara put do novih termoplastičnih smola s bočnim amino skupinama. Primarni vinilamini su nestabilni u odnosu na imine koji su skloni daljnjim reakcijama. Primjerice, upotrebom organometalnih katalizatora na bazi rutenijeva hidrida i fosfina, kemičari su izomerizirali alilamin u aminopropen. Ovaj spoj ima vijek trajanja od 40 sati ako se radi u reaktoru oslojenom politetrafluoretilenom, iz nehrđajućeg čelika ili silicijevog stakla. Dodatkom akrilonitrila i slobodno radikalnog inicijatora polimerizacije proizvedeni su odgovarajući kopolimeri. Analogni rezultati su dobiveni i s 3-metilaminopropenom. I. J.

Katalitički sustav za fiksiranje CO₂

Novi katalitički sustav daje visoki iscrpак cikličkih karbonata putem vezivanja epoksida i ugljičnog dioksida, uz blage uvjete reakcije. Kemičari na Northwestern University, SAD, proveli su učinkovitu reakciju vezivanja CO₂ uz upotrebu krom(III)bis(salicilaldimin) kompleksa kao katalizatora i 4-dimetilaminopiridina kao kokatalizatora. Pri tome su ustanovili da različiti spojevi s krajnim epoksidnim skupinama (uključujući alifatske i aromatske epoksidi i epiklorhidrin) daju odgovarajuće cikličke karbonate u gotovo kvantitativnom iskorištenju uz 100 % selektivnosti. Katalitički sustav je stabilan na zraku, ne zahtijeva nikakvo otapalo i zadržava aktivitet kroz dugo trajanje. Za razliku od drugih katalitičkih procesa gdje se CO₂ koristi kao reaktant, postiže se visoka aktivnost kod pritiska od samo 50 psiga. Reakcija je ekološki prihvatljiva, nema nusproizvoda ni ostataka. I. J.

Opalescirajući hidrogeli

Opalescirajući hidrogeli novi su tip hidrogela u masi koji iskre u više boja zavisno od načina na koji njihova kristalna struktura raspršuje svjetlo. Polimerni fizičari na Sveučilištu North Texas, SAD priredili su opale pripremom nanočestica koje se sastoje iz N-izopropilakrilamida kopolimeriziranog s akrilnom kiselinom ili 2-hidroksietil akrilatom. Nanočestice se u otopini same umrežuju u stabilne trodimenzionalne strukture. Nastali gel sadrži 97 % vode po težini. Boja i volumen gela mijenjaju se u skladu s promjenama temperature i električnog polja. Gel brzo i reverzibilno reagira na promjenu temperature što mu može predstavljati prednost spram konvencionalnih koloidnih kristalnih sustava u razvoju tehnologija senzora i displeja. I. J.